

دوفصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال نهم، شماره دوم (پیاپی ۲۱)، پاییز و زمستان ۱۳۹۸

صص ۲۶۳-۲۳۵

قدرت نرم، کرونا و حکمرانی خوب؛ با تاکید بر شفافیت در ایران

نوع مقاله: پژوهشی

حسن شمسینی غیاثوند^۱، حسین یوسفی ثابت^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۲۰

چکیده

ویروس کرونا بعنوان بزرگترین تهدید جامعه بشری و دولت‌ها بعد از جنگ دوم جهانی شناخته می‌شود. چنانکه برخی از کارشناسان کارآمدی و و مشروعیت دولت‌ها در هزاره سوم را وابسته به امنیت و سلامت شهروندان می‌دانند. تاثیرات ویروس کرونا بر ایران همانند سایر جوامع را می‌توان از ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار داد. در واقع هدف این نوشتار بررسی تاثیرات کرونا بر ابعاد زندگی سیاسی ایرانیان بخصوص در حکمرانی خوب و شفافیت در عملکرد و اطلاع رسانی است. اگرچه تاثیرات کرونا بر ابعاد زندگی ایرانیان در برخی موضوعات همانند تحول در سبک زندگی و چالش‌های اقتصادی همانند سایر کشورها بوده است. اما تبعات این ویروس بر ساحت زندگی سیاسی-اجتماعی ایرانیان در برخی موارد متفاوت از سایر کشورها بوده است، چنانکه از بعد تعامل دولت و شهروندان متفاوت از سایر کشورها بوده است. می‌توان گفت که کرونا هم تاثیرات منفی همچون بی‌اعتمادی به مسئولین در ارایه امار صحیح و برخورد شفاف، شکاف در نهادهای تصمیم‌گیرنده، ناکارآمدی سمن‌ها و همچنین تاثیرات مثبت بر حکمرانی خوب همچون پاسخگویی حداکثری قوه مجریه، وانعطاف‌پذیری مطلوب دولت و نهادهای مذهبی در ایران داشته است.

واژه‌گان کلیدی: حکمرانی خوب، کرونا، ایران، شفافیت، پاسخگویی.

۱- استادیار علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی تاکستان، تاکستان، ایران. (نویسنده مسئول)

shamsini_h@yahoo.com

۲- دانشجوی دوره دکتری علوم سیاسی تهران مرکز، گرایش جامعه‌شناسی، تهران، ایران.

مقدمه

تأثیرات ویروس کرونا در سطح جهانی و داخلی را می‌توان از ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار داد. البته باید توجه کرد که هرگونه تبیین و تاثیرگذاری از ویروس کرونا بر مسایل هر کشوری در شرایط کنونی، احساسی و در فضای مه‌الود است. در واقع زمانی می‌توان از تأثیرات واقعی و بنیادین سخن گفت که جامعه جهانی و داخلی از وضعیت اپیدمی و هیجانی خارج شده باشد. بنابراین بخش عمده‌ای از تحلیل‌ها پیرامون تأثیرات کرونا با احتمالات و آینده‌نگری مواجه است. تأثیرات کرونا بر هر جامعه‌ای را می‌توان در ابعاد مختلف مدیریتی، حکمرانی و تعامل دولت و شهروندان در چارچوب نگرش‌های خوش بینانه و بدبینانه تبیین نمود. بخصوص در عصر حاضر که حکمرانی مطلوب و توسعه پایدار یک موضوع محوری مدیریتی شناخته می‌شود.

بطور کلی حکمرانی خوب ایده‌ی جدیدی برای توسعه پایدار با ساز و کار تعاملی سه بخش دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است تا به موجب آن کشورها بتوانند از همه توانمندی‌های خود در توسعه همه‌جانبه استفاده کنند. با این تعبیر، حکومت نقش تسهیل‌کننده و زمینه‌ساز توسعه جامعه را در سطوح ملی و محلی ایفا می‌کند و با ورود شهروندان یا به مفهوم سازمان یافته‌تر آن، جامعه مدنی، به عرصه تصمیم‌گیری و سیاستگذاری، جریان اداره کشور از یک نظام اقتدارگرا و آمرانه به فرایندی مردم‌سالار و مشارکتی تبدیل خواهد شد و لذا جامعه مدنی مستحکم به همراه دولتی مدرن، قوی و توسعه‌خواه، می‌تواند زمینه‌های ایجاد حکمرانی خوب و در نتیجه توسعه همه‌جانبه را با کمترین زمان و آسیب ممکن به پیش ببرد. حکمرانی یکی از هشت زیر شاخص مربوط به شاخص‌های موفقیت (رفاه و کامیابی) است. شاخص رفاه ملی که از سوی موسسه بین‌المللی لگاتوم معرفی شده هم شامل ثروت است و هم شامل سعادت. بعبارتی، این شاخص در فراسوی عواملی مادی مثل تولید ناخالص داخلی مواردی مانند سرمایه اجتماعی، سلامتی، آزادی سیاسی و کیفیت کلی زندگی را نیز در نظر می‌گیرد و معتقد است که مرفه‌ترین ملت‌ها در جهان، آنهایی نیستند که لزوماً تولید ناخالص

داخلی بالایی دارند؛ بلکه کشورهایی هستند که شهروندانی آزاد، شاد و سالم دارند. حکمرانی را می توان " نفوذ هدایت شده در فرآیندهای اجتماعی " تعریف کرد که مکانیسم های مختلفی در آن درگیر هستند. برخی از این مکانیسم ها بسیار پیچیده اند و فقط از بازیگران بخش دولتی سرچشمه نمی گیرند.

در واقع یک حکمرانی خوب به معنای اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری براساس قانون، با در نظر گرفتن مفهوم برابری برای همه افراد است و مسلماً لازمه اش اثر بخشی و توان پاسخگویی هر نظامی است. لذا عدالت سیاسی، عدالت اقتصادی و عدالت اجتماعی در حوزه سنجش هر نظام توسعه جهت تحقق رفاه و رضایتمندی آن حکومت لحاظ می شود. بعبارتی دولت، محیط سیاسی و حقوقی مناسب به وجود می آورد. بخش خصوصی اشتغال و درآمد ایجاد می نماید و جامعه مدنی هم تعامل سیاسی و اجتماعی گروه های فعال برای مشارکت در فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را تسهیل می نماید. وظیفه حکمرانی خوب نیز همکاری و هماهنگی هر چه بیشتر برای این سه بخش با یکدیگر است. این نوشتار به بررسی تاثیرات کرونا بر حکمرانی مطلوب در ایران بخصوص از بعد شفافیت و پاسخگویی است، چرا که ویروس کرونا همه ابعاد حکمرانی کشورها اعم از بهداشتی، محیط زیست، پاسخگویی، شفافیت و... چه در دوران کرونا و پساکرونا به چالش کشیده است.

پیشینه پژوهش

رودرا و سانیا (۲۰۱۱) در مطالعه ای با عنوان حکمرانی خوب و توسعه انسانی در ایالت های هندوستان اثر حکمرانی خوب بر توسعه انسانی را در هندوستان طی دو دهه اخیر با استفاده از روش داده های تابلویی مورد بررسی قرار داده اند. در این مطالعه از شاخص ترکیبی حکمرانی خوب به عنوان متغیر توضیحی استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان میدهد که حکمرانی خوب و توسعه انسانی دوره های پیشین، توسعه انسانی فعلی را در هندوستان تعیین می کند. (رودرا و سانیا، ۲۰۱۱، ۳)

کناک و فنک (۲۰۰۳) ارتباط حکمرانی، کیفیت نهادی و رشد اقتصادی را بررسی نمودند. این مطالعات نشان می‌دهند بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب اثرات مستقیمی هم بر توسعه اقتصادی و هم بر توسعه انسانی دارد. (کناک و فن، ۲۰۰۳، ۵۹۴)

میدری (۱۳۸۳) نیز در پژوهش خود کوشید روند شکل‌گیری نظریه حکمرانی خوب را بررسی نماید. وی معتقد است که دو نظریه دولت حداقلی و دولت حداکثری و عدم توفیق این نظریات سبب خلق نظریه حکمرانی مطلوب شده است. (میدری، ۱۳۸۵، ۲۷۶). مقیمی و اعلائی (۱۳۹۰) در مطالعه‌ی خود تحت عنوان سنجش شاخص‌های حکمرانی خوب و نقش دولت الکترونیکی در ارتقای آن، به بررسی شاخص‌های حکمرانی خوب و تأثیر استقرار دولت الکترونی بر شاخص‌های حکمرانی در سازمان‌های دولتی است. (مقیمی و اعلائی، ۱۳۹۰، ۱۸۲). قلی‌پور (۱۳۸۳) در مطالعه‌ای با عنوان نقش دولت در حکمرانی خوب و امکان‌سنجی آن در ایران، به بررسی حکمرانی خوب می‌پردازد. از نظر وی، نظریه حکمرانی خوب، الگویی برای توسعه پایدار انسانی با سازوکار تعامل عملی سه بخش دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. این الگو به دنبال نقش دولت و توانمندی‌سازی نهادهای مدنی و بخش خصوصی می‌باشد. در این راستا بر رفتار تعاملی سه بخش دولت، نهادهای مدنی و بخش خصوصی تأکید می‌شود. به گونه‌ای که دولت باید نقش هماهنگ‌کننده و تنظیم‌گر خود را تقویت نموده و به جای تصدی‌گری به تنظیم و تسهیل روابط بپردازد. در الگوی حکمرانی خوب، بحث از دولت نماینده و دولت مشارکتی است که از این طریق، راه را برای فعالیت سایر بخشها هموار می‌سازد. (قلی‌پور، ۱۳۸۳)

توسعه سازمان ملل در سال ۱۹۹۷ حکمرانی خوب را "اعمال قدرت سیاسی، اقتصادی و اداری برای مدیریت امور عمومی یک کشور در همه سطوح" تعریف می‌کند که براساس آنالگوی حکمرانی خوب نیازمند شاخصه‌هایی چون انعطاف‌پذیری، مشارکت، مسئولیت، شفافیت، حاکمیت قانون و پاسخگویی می‌باشد. در راستای مبحث حکمرانی و

سیاست توسعه پایدار مجموعه مقالات خارجی ترجمه شده با نام "حکمرانی خوب، بنیان توسعه" که در سال ۱۳۸۳ توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به چاپ رسیده است، به بررسی رویکرد اقتصادی حکمرانی خوب با توجه به شاخص‌های بانک جهانی و دیگر نهادهای بین‌المللی می‌پردازد. (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳). موضوع حکمرانی در بحث توسعه به رابطه بین بخش‌های دولت، جامعه مدنی و خصوصی معطوف است. جامعه و نهادهای مدنی یکی از ابزار لازم برای عینیت بخشیدن به حکمرانی خوب با تمامی عناصر و ارکان آن در یک نظام سیاسی است.

در ادامه به تعدادی از پژوهش‌های اخیر در خصوص کرونا پرداخته می‌شود. تحقیقی از طرف مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) تحت عنوان "دیدگاه مردم ایران در خصوص شیوع ویروس کرونا و ابعاد مختلف آن" انجام شده که میزان رضایت مردم ایران از عملکرد دولت و ستاد مقابله با کرونا، 28,5 درصد مردم ایران، میزان رضایت خود از عملکرد دولت و ستاد مقابله با کرونا را در حد زیاد اعلام کرده‌اند. 27,7 درصد نیز تا حدودی رضایت دارند. اما در مقابل، 40,5 درصد مردم گفته‌اند از عملکرد دولت و ستاد مقابله با کرونا رضایت کمی دارند. در این ارتباط میزان رضایت در بین مردان کمتر از زنان، بین افراد 50 سال به بالا بیشتر از سایر گروه‌های سنی و بین افراد زیر دیپلم بیشتر از افراد دارای تحصیلات عالی بوده است. یافته‌های مربوط به میزان امیدواری مردم ایران به حل بحران کرونا نشان داد که 56,2 درصد مردم ایران امید زیادی دارند که بحران کرونا در یکی دو ماه آینده حل شود و زندگی به روال عادی خود برگردد. این میزان امیدواری در بین 32 درصد کم و در بین 9,4 درصد در حد متوسط است. این میزان امیدواری بین زنان بیشتر از مردان، بین افراد بالای 50 سال بیشتر از افراد جوان و میانسال، بین افراد دارای تحصیلات دانشگاهی کمتر از غیردانشگاهی مشاهده شده است (مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران)

پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کتاب جستارهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران را منتشر کرده است. در این کتاب که ملاحظات و تأملات جمعی از اعضای هیئت علمی این مرکز پژوهشی درباره تبعات فرهنگی و اجتماعی شیوع این ویروس در حوزه‌های علمی، اجتماعی، دینی، سیاسی، مدیریتی و رسانه‌ای آمده است، به تحولات بزرگی که در پی حضور این بیگانه ناشناس در جامعه ایرانی به وجود آمده، اشاره شده است. در مقدمه این مجموعه، که توسط حسین میرزایی رئیس این پژوهشکده نگاشته شده است، به تحلیل تحولات حوزه آموزش عالی نیز در مجلدی دیگر، که به کمک سایر متخصصان این حوزه انجام خواهد شد، اشاره شده است. در این مجموعه جستارهایی را با عناوین «مدافعین سلامت و نابرابری جنسیتی» به قلم لیلی فلاحتی، «ویروس کرونا، ما نظاره‌کنندگان و توسعه روابط انسانی» نوشته خدیجه کشاورز، «کرونا ویروس و دوگانه ناسیونالیسم و انترناسیونالیسم» به قلم رضا ماحوزی، «نگاهی به هشتگ در خانه می‌مانیم؛ شکاف میان درک مردم و ستاد بحران در یک شعار کلیدی» به قلم حسین میرزایی و جبار رحمانی، «سفرهای کرونایی؛ چرا مردم به سفر می‌روند؟»، «کرونا و الهیات امروزی و مسئله آینده علم در ایران» و «سبک زندگی مراقبتی در شرایط بحران کرونا و سهم اصحاب علوم انسانی در آن» دو نوشته دیگر از جبار رحمانی، «واقعیت‌های اجتماعی جامعه ایرانی» نوشته مهدی حسین‌زاده فرمی، «شهی که پاس رعیت نگاه می‌دارد؛ نگاهی به مسئولیت‌های حاکمیت در شرایط کنونی مواجهه با ویروس کووید ۱۹» نوشته فرهاد بیانی، «کرونا به‌مثابه تکنولوژی و اثرات اجتماعی آن» نوشته اباذر اشتری مهرجردی و «راهکارهایی برای استفاده از فضای مجازی در مبارزه با ویروس کرونا» نوشته حامد طاهری‌کیا مطالعه کنند. لازم به ذکر است که در هیچ کدام از این آثار به موضوع تاثیر کرونا بر حکمرانی مطلوب در ایران پرداخته نشده است.

مطالعات نظری

تعریف حکمرانی

مفهوم حکمرانی که قدمتش به قدمت تمدن بشر است، به معنای هدایت یا اداره کردن است که افلاطون این واژه را در ارتباط با نحوه طراحی نظام حکومتی مورد استفاده قرار داد. این کلمه که از واژه انگلیسی **Government** الندل-میلر حکمرانی را چگونگی حکومت کردن و فرمان دادن بر مردم و چگونگی اداره و تنظیم امور دولت معنا کرده اند. شاید دقیق ترین تعریف حکمرانی در گزارش کمیسیون حکمرانی جهانی اینگونه باشد: حکمرانی مجموعه ای از ارزشهای فردی و نهادی، عمومی و خصوصی است که امور مشترک مردم را اداره میکند. بنابراین حکمرانی اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری برای مدیریت امور کشور در همه سطوح است. حکمرانی فرایند تصمیم گیری، اجرا، نظارت و ارزیابی را در بر میگیرد و شامل ساز و کارهایی است که از طریق آنها شهروندان و گروهها منابع خود را دنبال و حقوق قانونی شان را اعمال کرده، تعهدات خود را عملی می کنند و ائتلاف نظرها را به بحث می گذارند (ابراهیم پور و الیکی. خرداد ۱۳۹۵. سایت کنفرانس بین المللی نخبگان مدیریت).

از طرفی حکمرانی را می توان « نفوذ هدایت شده در فرآیندهای اجتماعی » تعریف کرد که مکانیسم های مختلفی در آن درگیر هستند. برخی از این مکانیسم ها بسیار پیچیده اند و فقط از فعالان بخش دولتی سرچشمه نمی گیرند. تمامی تعاریف جهت تعریف حکمرانی بیانگر مفهومی وسیعتر از حکومت هستند. کاربرد جدید این واژه فقط شامل فعالان و نهاد های دولتی نمی شود بلکه شامل سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی می شود. از این رو اصطلاح مذکور حکمرانی دولت را در بر می گیرد. اما با درگیر کردن بخش خصوصی و جامعه مدنی از آن فراتر می رود. هر سه آنها برای توسعه انسانی پایدار، ضروری هستند. دولت، محیط سیاسی و حقوقی مناسب به وجود می آورد، بخش خصوصی اشتغال و در آمد ایجاد می نماید و جامعه مدنی هم تعامل سیاسی و اجتماعی

گروه های فعال برای مشارکت در فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را تسهیل می نماید. (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳). مفهوم حکمرانی را می توان در سطوح مختلفی چون سطح جهانی، ملی، سازمانی و جوامع محلی مورد استفاده قرار داد. چهار بخش اصلی جامعه که می توانند هریک به نوبه خود در انجام امور انجام وظیفه کنند، عبارتند از: کسب و کار، موسسات جامعه مدنی (شامل سازمان های داوطلب و بخش غیر انتفاعی)، دولت و رسانه. بنا به تعریف ارائه شده در گزارش کمیسیون حکمرانی جهانی ۱۹۹۵ میلادی "حکمرانی مجموعه ای از روش های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی است که امور مشترک مردم را اداره می کند. حکمرانی فرایندی پیوسته است که از طریق آن منافع متضاد یا متنوع را همساز می نماید و اقدام همکاری جویانه اتخاذ می گردد. حکمرانی شامل نهادهای رسمی و نظام هایی است که برای تضمین رعایت قانون قدرت پیدا کرده اند همچنین قرارهای غیر رسمی که مردم و نهادها بر سر آن توافق نموده اند یا درک می کنند که به نفع آنهاست (صدری، ۱۳۸۰).

ابعاد، ارکان و مؤلفه های حکمرانی خوب:

- یک الگوی واحدی را نمیتوان برای حکمرانی خوب معرفی و ارائه کرد اما چهار رکن اصلی حکمرانی خوب عبارتند از:
- بخش عمومی و دولت که وظیفه هدایت و راهبری و برقراری حاکمیت قانون را به عهده دارد.
 - بخشهای خصوصی که عهده دار ایجاد اشتغال، درآمد، تولید، تجارت و وظیفه کسب و کار را بدوش دارند.
 - جامعه مدنی که فراهم کننده فرصت ابراز وجود مردم و شهروندان است.
 - سازمانهای محلی که وظیفه بسیج، سازماندهی و اعمال فرهنگهای بومی را بهعهده دارند.
- بانک جهانی شش بعد اصلی برای حکمرانی خوب تعریف کرده است: ۱- آزادی بیان و پاسخگویی شامل آزادیهای مدنی و ثبات سیاسی ۲- اثربخشی حکومت شامل کیفیت خط

مشى گذارى و كيفيت ارائه خدمات عمومى ۳- فقدان اجبارهاى قانونى ۴ - قواعد قانونى شامل حمايت از حقوق مالکيت ۵ - انسجام درونى قوه قضاييه و کنترل فساد ۶ - نظام ادارى پاسخگو (ابراهيم پور و اليکى. خرداد ۱۳۹۵سایت کنفرانس بين المللى نخبگان مديريت)

نظريه حکمرانى خوب

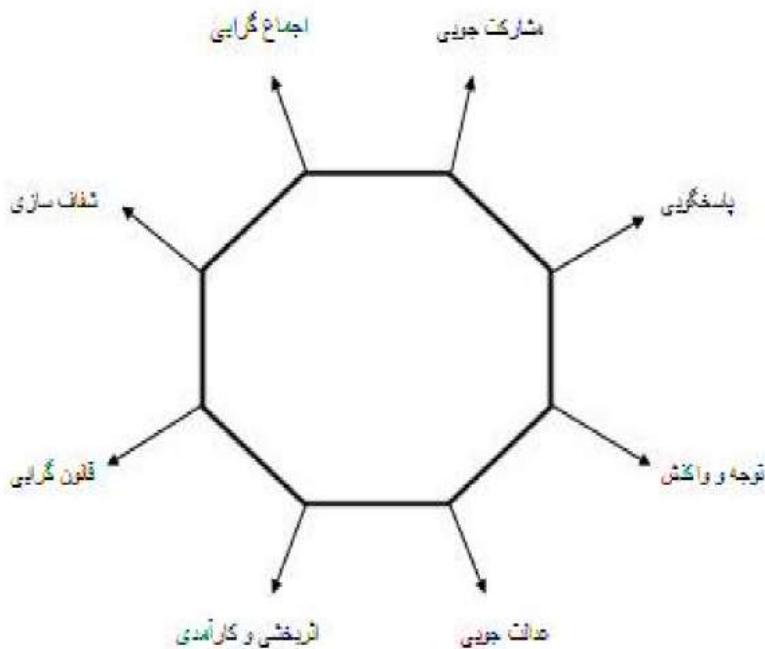
ايدى حکمرانى خوب معطوف به نحوه ارتباط بين جامعه و دولت (دولت و شهروندان) است. مولفه هاى اصلى سازنده اين ايدى را دموکراسى، حاکميت قانون، دستگاہ قضايى موثر و مستقل، شفافيت و مبارزه با فساد شکل مى دهند. بنا بر اين حدود، توانايى ها و قابليت هاى دولت و ميزان دخالت آن در امور عمومى و حوزه فعاليت هاى اقتصادى، اجتماعى و سياسى شهروندان، فاكتورهايى هستند که منظر يک حکمرانى خوب، خودنمايى مى کنند. نظريه حکمرانى خوب، الگوى حاکميت را به معنای فرآيند باز خط مشى گذارى، حرفه اى شدن ديوانسالارى، دولت پاسخگو، جامعه مدنى قوى، فعال و مشارکت جو در امور عمومى تعريف کرده اند. اين شاخص ها عبارتند از: وجود تقويت ساختارهاى دموکراتيک، شفافيت، پاسخگويى، هوشمندی و توسعه مشارکت، توجه و واکنش مناسب به خواسته هاى مردم، وضع خط مشى هاى مناسب اقتصادى براى تسهيل توسعه، احترام به حقوق بشر و حاکميت قانون.

پيش نيازهاى حکمرانى خوب (اعلايى ومقيمى، ۱۳۹۰)

مولفه های حکمرانی خوب

یک مبنای اساسی برای ویژگی های حکمرانی خوب، شاخص های هشت گانه ای است که توسط برنامه توسعه سازمان ملل و بانک جهانی مطرح شده اند. این شاخص ها به ترتیب عبارتند از این شاخص ها عبارتند از: وجود و تقویت ساختارهای دموکراتیک، شفافیت، پاسخگویی، هوشمندی و توسعه ی مشارکت، توجه و واکنش مناسب به خواسته های مردم، وضع خط مشی های مناسب اقتصادی برای تسهیل توسعه، احترام به حقوق بشر و حاکمیت قانون که در شکل ۱-۲ قابل مشاهده می باشد. (اعلایی و مقیمی، ۱۳۹۰، ۸۴)

(شکل ۱-۲) - ویژگی های حاکمیت خوب

هریک از این شاخص ها، نقش مهمی را در ایفای یک الگوی حاکمیت خوب، بازی می کنند. جوامعی که به خوبی اداره می شوند، از سطوح بالای رشد اقتصادی و رفاه شهروندان برخوردارند.

مشارکت

مشارکت می تواند به شکل مستقیم یا از راه نهادهای میانجی قانونی و یا نمایندگان باشد. مهم است که تأکید شود دموکراسی مبتنی بر نمایندگی، لزوماً به این معنی نیست که ملاحظات اکثریت جامعه در تصمیم گیری لحاظ شود. لازمه مشارکت، اطلاع دهی و سازماندهی است؛ یعنی از یک سو آزادی انجمن ها و بیان و از سوی دیگر وجود جامعه مدنی سازمان یافته مورد توجه قرار گیرد. (میدری، ۱۳۸۸، ۸۵)

قانون گرایی (حاکمیت قانون)

برقراری سیستم حکمرانی خوب نیازمند چارچوب های قانونی عادلانه و منصفی است که از ویژگی بی طرفانه بودن برخوردار است. در این چارچوب باید از حقوق کلیه افراد مخصوصاً حقوق محرومان محافظت به عمل آید. اجرای این گونه قوانین در یک فضای بیطرفانه و مبتنی بر انعطاف، نیازمند دستگاه قضایی مستقل و نیروی پلیس بی طرف و عاری از فساد است. در حقیقت اینکه تا چه میزان قوانین در یک جامعه واقعی اند و می توان به اجرای آنها اطمینان داشت با این شاخص ارزیابی می شود. در این شاخص به ویژه اجرای قراردادهای، احتمال وقوع جرم های خشونت آمیز و غیرخشونت آمیز، اثربخشی و قابلیت پیش بینی عملکرد محاکم قضایی، در یک جامعه مدنظر است (Kaufmann et al, 2002).

شفاف سازی

امروزه شفافیت به حق دسترسی به اطلاعات دولت به عنوان امری ضروری برای مشارکت دموکراتیک، اعتماد به دولت، پیشگیری از رشوه خواری، اتخاذ تصمیمات، صحت اطلاعات دولتی و تدارک اطلاعاتی برای عموم در نظر گرفته شده است. کمیسیون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل برای آسیا و اقیانوسیه شفافیت را شامل فرآیندها و اطلاعاتی میداند که به طور مستقیم در دسترس افراد قرار می گیرند و اطلاعات کافی به منظور درک و کنترل آنها فراهم می گردد. ازاینرو، شفافیت مبتنی بر

موجودیت سازوکارهایی برای تضمین دسترسی عامه، مردم به فراگرد تصمیم‌گیری است. شفافیت، تلاشی در ارتباط با پاسخگویی است و شامل اقدامات شفاف در رویه‌های کاری پذیرفته شده توسط دولت می‌باشد همچنین شفافیت می‌تواند از طریق دسترسی مستقیم و غیرمستقیم شهروندان به اطلاعات دولتی کسب شود. همچنان که شفافیت افزایش می‌یابد، از میزان فساد کاسته می‌شود. شفافیت به معنی جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی سهل و آسان به آن برای تمامی ذینفعان مربوطه است. اطلاعات باید به اندازه کافی و به صورت قابل فهم در دسترس باشند و از طرف دیگر اتخاذ تصمیمات و اجرای آنها از قوانین و مقررات مشخصی پیروی کند.

شفافیت به این معنی است که تصمیمات گرفته شده و اجرای آنها به شیوه‌ای صورت گیرد که به پیروی قوانین و مقررات بینجامد و اطلاعات به صورت آزاد و کافی در دسترس همگان موجود باشد. شفافیت در جریان آزاد اطلاعات قرار دارد. فرآیندها، موسسات و اطلاعات باید به طور مستقیم و به اندازه کافی در دسترس کسانی قرار گیرد که تصمیم‌گیری با آنها ارتباط می‌یابد، تا ذی‌نفعان بتوانند به درک و نظارت بر نظام‌های حاکم پردازند.

کنترل فساد

آنچه در این شاخص مدنظر قرار می‌گیرد این است که قدرت عمومی و دولتی تا چه حد مورد سو استفاده و در خدمت تحقق منافع شخصی و خصوصی قرار می‌گیرد. این شاخص، هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای بزرگ و کلان را شامل می‌شود. براساس این شاخص هرچه نظام سیاسی و دولت در تسخیر نخبگان و منافع خصوصی باشد، نشان دهنده حکمرانی ضعیف و عکس آن بیان‌گر رتبه بالاتری از حکمرانی خوب است. وجود فساد باعث تخصیص غیر بهینه استعداد‌های جامعه می‌گردد و در شرایطی که فساد در جامعه شایع شود افراد جامعه به ویژه نیروی انسانی با استعداد به جای استفاده از ابتکار و نوآوری خود، سعی می‌کنند از رهگذر پرداخت رشوه و تبانی با مقامات دولتی، اقدام به کسب یک رانت قانونی یا مجوز دولتی نمایند (شرکاء و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۶۳). درک و

شناخت عمیق مفهوم حکمرانی خوب، می تواند معیار های ارزشمندی را فراهم کند به دولت ها و جوامع کمک کند تا درک بهتری از رابطه بین اشکال مختلف نهادی و راه های فراهم آوردن سلامت اجتماعی- اقتصادی برای شهروندان را به دست آورند. درک بهتر حکمرانی خوب می تواند یک نقشه راه یا مبنایی برای قضاوت در خصوص فرایندهای آتی، اصلاحات نهادی و تکامل در بخش دولتی را فراهم کند. این می تواند جایگزینی مناسب برای کاهش اندازه موسسات عمومی باشد که در سالیان اخیر، به عنوان ((اصلاحات)) از آن یاد شده است (صانعی، ۱۳۸۵: ۳۳). با این همه موضوع حکمرانی خوب تنها دولت نیست. حکمرانی خوب به چیزی بیشتر از دولت خوب نیازمند است.

پاسخگویی؛ مسؤولیت پذیری

هر دولتی نیازمند نظامی پاسخگو می باشد تا به طریقی عمل کند که مورد تأیید جامعه باشد. پاسخگویی مبنای هر جامعه ای است که ادعا می کند دموکراتیک است. بر این مبنا لازمه دموکراسی، داشتن یک نظام پاسخگوی مناسب می باشد. البته پاسخگویی انواعی دارد که عبارتند از؛ مارشال (۱۹۸۷) پاسخگویی را به پاسخگویی دموکراتیک، پاسخگویی قانونی و پاسخگویی مالی تقسیم بندی کرده است. استون (۱۹۹۳)، انواع پاسخگویی را شامل سیاسی، مدیریتی، قانونی، حرفه ای و پاسخگویی در زمینه خرید بخش های دولتی دانسته است. کلین و پرکی (۱۹۶۶)، پاسخگویی شغلی، حرفه ای، مدیریتی، بین وزارتخانه ای و پاسخگویی در برابر عامه مصرف کنندگان. هیکس (۱۹۸۸): مدیریتی، سیاسی، عمومی، حرفه ای کارکنان سازمانهای دولتی و قانونی. ولف (۲۰۰۰): قانونی، مالی، پاسخگویی در برابر عملکرد سیاستها، دموکراتیک و اخلاقی. مزک (۲۰۰۰): مدلی بر اساس میزان استقلال (کم یا زیاد) و منبع نظارت (درونی، بیرونی) شامل: سازمانی، حرفه ای، قانونی و سیاسی (به نقل از موسوی. سایت مدیریت دولتی نوین)

عدالت جویی

در حکمرانی خوب همه افراد باید از فرصت های برابر برخوردار باشند. رفاه یک جامعه وابسته به تضمین این امر است که همه اعضای آن احساس کنند در آن جامعه ذینفع هستند. بعبارت دیگر عدم برابری به باز تولید مناسبات نابرابر قدرت و ثروت و تقسیم بندی های ناشی از آن در جوامع هستند و با گسترش نابرابری ها مسلما جهل و فقر که عوامل زمینه ساز فروپاشی و تغییر نظام های سیاسی است، نشر می یابد. لذا تحقق عدالت و استقرار یک حاکمیت مطلوب، هر دو در گرو یکدیگرند. (قلی پور، ۱۳۸۳، ۱۷۵)

در واقع پس از بررسی پیشینه تحقیق و ادبیات نظری در این خصوص و در گیر بودن جامعه با بیماری همه گیر و نحوه مدیریت و کنترل آن و شکل حکمرانی خوب برای ایجاد اعتماد و شفافیت در جامعه برای یافتن مصادق آن در کشور ایران در حال حاضر به مواردی عینی اشاره می شود.

قدرت نرم، کرونا و جابجایی در قدرت

از نظر نای تحولات نوین متأثر از جهانی شدن و فن-آوری-های جدید باعث تحول سرشت قدرت و نحوه اعمال آن گردیده است. از این-رو چه بسا بازی-گرانی که در برهه-های قبلی با دارا بودن منابعی از قدرت به-ویژه منابع ملموس و مادی توان تأثیر-گذاری بر رفتار دیگران را داشتند، در ساختار جدید، توانمندی خود را از دست داده باشند. در فضای کنونی دست کم یک بازی قدرت سه سطحی در جریان است. در سطح اول قدرت سخت و نظامی حائز اهمیت است و ایالات متحده حرف اول را می-زند. در سطح دوم، شق اقتصادی قدرت برجسته شده و در کنار آمریکا اروپا، ژاپن و چین نیز، در مدیریت مسائل اقتصادی جهان حضور دارند و یک بازی چند بعدی در جریان است. در سطح سوم دامنه قدرت به بازیگران غیر دولتی مثل تروریست-ها و باندهای مافیایی تسری یافته و مسائل پیچیده-ای مثل بیماری-ها و تغییرات آب و هوایی پدیدار گردیده که

مواجهه با آن‌ها خارج از توانمندی تک تک دولت‌هاست. اهمیت یافتن قدرت نرم از نظر نای در این چارچوب قابل فهم است. (NYE, 2004, 2-5).

ویروس همه‌گیر کرونا نمی‌تواند به عنوان یک نقطه عطف ژئوپلیتیک در جهان در نظر گرفته شود. نادیده گرفتن کشورهای متحد و نهادهای بین‌المللی تصمیم غلطی خواهد بود. یکی دیگر از تصمیمات غلط، اعمال محدودیت‌های شدید مهاجرتی است. مدت‌ها قبل از این بحران، وقتی از «لی کوآن یو»، نخست‌وزیر پیشین سنگاپور پرسیدم که چرا این‌گونه تصور نمی‌کند که چین به زودی از ایالات متحده به عنوان یک ابرقدرت جهانی پیشی بگیرد، یکی از دلایلی که وی برای مخالفتش با این موضوع به آن استناد کرد توانایی ایالات متحده برای استخراج استعدادها در کل جهان و استفاده از آن‌ها در این کشور بود. با توجه به ملی‌گرایی موجود، این نوع باز بودن مرزها و استخراج استعدادها جهانی و استفاده از آن‌ها در کشور برای چین غیرممکن است. به طور جایگزین، دولت جدید آمریکا می‌تواند سرخ‌های خود را روسای جمهوری دوره پس از ۱۹۴۵ بگیرد که موفقیت‌هایشان را در کتابم به نام «آیا اخلاقیات اهمیت دارد؟ روسای جمهوری و سیاست خارجی از روزولت تا ترامپ» توضیح می‌دهم. هنری کیسینجر، وزیر امور خارجه پیشین آمریکا به تازگی مدعی است، رهبران باید مسیری از همکاری را برگزینند که به جهش بین‌المللی منتهی شود. به جای رقابت در تبلیغات و پروپاگاندا، رهبران کشورها می‌توانند اهمیت قدرت را بیش از دیگران دریابند و چارچوب‌های دوجانبه و چندجانبه به منظور تقویت همکاری‌ها ایجاد کنند. کشورهای ثروتمند جهان باید بدانند که موج بعدی مبتلایان و قربانیان کرونا در کشورهای فقیرتری که قادر به مقابله با کرونا نیستند، به همه آسیب خواهد رساند. ایالات متحده آمریکا، هم به دلایل شخصی و هم دلایل بشردوستانه، می‌بایست با گروه بیست همکاری‌های لازم را داشته و برای همه کشورها کمک‌های سخاوتمندانه ارسال کند. اگر رئیس‌جمهوری آمریکا می‌خواست چنین سیاست‌های مشارکتی و احیای اعتبار و قدرت نرم آمریکا را انتخاب کند، ممکن بود چیزی بهتر و مناسب‌تر در مسیر ژئوپلیتیک به سوی دنیایی بهتر و خروج از این بحران پیش آمده به ارمغان آورد. اگر

سیاست‌های ایالات متحده در مسیر فعلی ادامه یابد، کروناویروس به سادگی به روندهای موجود پوپولیس‌م ناسیونالیستی و اقتدارگرایی قدرت خواهد بخشید. با این حال، زود است که پیش‌بینی کنیم این بحران یک نقطه عطف ژئوپلیتیک خواهد بود که اساساً روابط بین ابرقدرت‌های ایالات متحده و چین را تغییر دهد.» (نای. ایرنا. ۱۳۹۱/۱/۳۱)

پایان نظم لیبرال جهانی

نظم جهانی بنیان گذاشته شده توسط آمریکا در عصر پس از جنگ جهانی دوم، چهارچوبی از نهادها و سازمان‌های بین‌المللی را در بر می‌گرفت که به آزاد سازی قابل توجه تجارت و مالیه بین‌المللی منجر شد. حتی قبل از پاندمی ویروس کرونا، این نظم بین‌المللی توسط "خیزش چین" و همچنین رشد و نمو سیاست‌های پوپولستی در دموکراسی‌های غربی، به چالش کشیده شده بود. چین برای سال‌ها از نظم بین‌المللی فعلی سود برده است، با این حال، همزمان با افزایش وزن استراتژیک این کشور در عرصه معادلات بین‌المللی، پکن به نحو فزاینده‌ای به بازتعریف استانداردها و قوانین در عرصه جهانی، اصرار می‌ورزد. در برابر این جریان، ایالات متحده آمریکا مقاومت می‌کند، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی ارزش و کارایی خود را از دست می‌دهند و به طور کلی، جریان ملی‌گرایی بیش از پیش تقویت شده است. در این راستا شاهدیم که آمریکا همچنان خارج از سازمان بهداشت جهانی و توافق آب و هوایی پاریس است. پاندمی ویروس کرونا از طریق تضعیف موقعیت جهانی آمریکا و نقش برجسته آن در راستای مدیریت نظام بین‌الملل، در چهارچوب این سناریو عمل می‌کند. همزمان با اوج‌گیری و شیوع گسترده ویروس کرونا در اقصی نقاط جهان، فاصله اقتصادی میان چین و رقبای بین‌المللی آن نظیر اتحادیه اروپا و به ویژه آمریکا، به نحو قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. انتظار می‌رود که چین در اواسط دهه ۲۰۲۰ از اقتصاد رو به زوال آمریکا سبقت بگیرد و اقتصاد چین بتواند فاصله خود با اقتصادهای نوظهوری نظیر برزیل و هند را نیز بیش از پیش افزایش دهد. از سویی نباید فراموش کرد که چین در اتحاد راهبردی خود با روسیه نیز، شریک و طرف برتر است. در این راستا، بیراه نیست اگر چین در عرصه بین‌المللی مطابق با افزایش قدرتش،

درخواست کسب امتیازات بیشتر را مطرح سازد. تمامی سناریوهایی که از آینده ترسیم می‌شوند، لزوماً منفی نیستند. افکار عمومی در بسیاری از دموکراسی‌ها، روز به روز بر میزان توجه خود به مساله تغییرات آب و هوایی و حفاظت از محیط زیست می‌افزایند. برخی از دولت‌ها و شرکت‌های بزرگ و مطرح، برای نشان دادن واکنش مناسب به این مسائل، اقدام به بازآرایی مجدد ساختار خود می‌کنند. حتی قبل از بحران شیوع ویروس کرونا، پیش‌بینی‌های در مورد استقرار یک دستور کار جامع بین‌المللی در سال ۲۰۳۰ که هدف اصلی آن توجه به مسائل محیط زیستی باشد، ارائه می‌شد. بحران پاندمی ویروس کرونا، از طریق برجسته‌سازی ارتباطات میان سلامت انسان‌ها و وضعیت سالم محیط زیستی کره زمین، بر تحقق هر چه بیشتر این دستور کار، دامن خواهد زد. (نای. فرارو. ۱۳۹۹/۹/۱۹)

دیپلماسی عمومی یعنی تلاش برای ارتباط با عموم مردم و نه تنها حکومت‌ها. بنابراین هنگامی که دیپلماسی عمومی تأثیرگذار باشد می‌تواند به شکل‌گیری قدرت نرم بیانجامد. به بیان دیگر اگر دیپلماسی عمومی چه از طریق بخش برنامه‌های رادیو تلویزیونی، چه از طریق مبادلات فرهنگی و یا طرق دیگر بتواند در بین دیگر ملل جهان جذابیت ایجاد کند، می‌تواند در شکل‌گیری قدرت نرم در درون کشور مبدأ بسیار موثر باشد. اما برخی تلاش‌های مربوط به دیپلماسی عمومی الزاماً به شکل‌گیری قدرت نرم نمی‌انجامد؛ برای مثال زمانی که این تلاش‌ها در کشور مقصد تبلیغات تلقی شود. بنابراین هر تلاشی در عرصه دیپلماسی عمومی لزوماً به تولید قدرت نرم منتهی نخواهد شد. منظور این است که اهمیت دیپلماسی عمومی بحث جدیدی نیست، اما تفاوت این است که در عصر حاضر که شهروندان نقش و مشارکت بیشتری در تحولات دارند و اطلاعات بیش از هر زمان دیگری حائز اهمیت است، دیپلماسی عمومی نیز در مقایسه با سالهای گذشته نمود و کارکرد بیشتری دارد. یکی از چالش‌های پیش روی اعمال قدرت نرم آن است که حکومت‌ها به‌طور کامل قادر به کنترل این ابزار نیستند. جذابیت‌های هر کشور از سه چیز ناشی می‌شود: فرهنگ آن کشور که می‌تواند برای دیگران جذاب باشد، ارزشهایی که آن کشور ترویج می‌دهد و در نهایت سیاستهایی که حکومت دنبال می‌کند. سیاستهای اعمال شده توسط حکومت‌ها و تأثیر آن بر

قدرت نرم بیشتر توضیح دهم. سیاستهای اعمال شده از جانب حکومت‌ها شمشیری دولبه است که هم می‌تواند به ارتقای قدرت نرم بیانجامد و هم می‌تواند موجب ناکارآمدی آن شود. برای مثال به ایالت متحده اشاره می‌کنم. این که چرا تنها ابرقدرت جهان نمی‌تواند به‌تنهایی طی طریق کند و سیاستهای خود را پیش برد. اما به این نکته مهم نیز باید توجه داشت که اگر حکومتی تمامی این اقدامات لازم برای ایجاد قدرت نرم را انجام دهد اما سیاست‌های نادرست و به بیان دیگر منفور و دردسرسازی را دنبال کند، نباید از دیپلماسی عمومی با هدف ایجاد قدرت نرم توقع‌چندانی داشته باشد. به بیان دیگر اگر سیاستهای بد و منفوری از جانب حکومت پیگیری شود آنگاه دیگر تلاشهای انجام شده با هدف تبلیغ دیپلماسی عمومی و قدرت نرم بی‌فایده خواهد ماند. (نای. همشهری آنلاین. ۱۳۸۵/۸/۷)

مصادیق آرایه شده از فقدان شفافیت

اعلام آمار غیرواقعی در ایران

در ایران برخی از روسای دانشگاه‌های پزشکی سراسر کشور که در خط مقدم جبهه مبارزه با کرونا در دو ماه اخیر قراردارند، بدلیل اظهارنظرهایی که درباره آمار غیرواقعی، در ایران داشته‌اند از کار خود عزل شده‌اند. حسن عادل، معاون آموزشی دانشگاه علوم پزشکی قم، یکی از آنهاست. وی در اولین روزهای شیوع ویروس کرونا، در یک مصاحبه تلویزیونی گفته بود که یک هفته پیش از ۱۳۰م بهمن ماه، زمانی که دولت آنرا آغاز شیوع ویروس در ایران عنوان کرده، در قم و ۱۵ استان دیگر موارد مشکوک به آلودگی ویروس کووید-۱۹ مشاهده شده «اما به دلیل دستورالعمل‌های رسمی وزارت بهداشت» از آنها معاینه به عمل نیامده است. رئیس دانشگاه علوم پزشکی اردبیل هم در همین رابطه از کار خود برکنار شد. دکتر فرزانه پیش‌تر در یک مصاحبه تلویزیونی گفته بود که آمار منتشرشده توسط وزارت بهداشت تنها گوشه‌ای از واقعیت است و آمار رسمی مبتلایان بسیار بیش‌تر از اعداد اعلام شده است. و نهایتاً اخیراً محمد جواد حق‌شناس، عضو شورای شهرتهران آمار اعلام شده مبتلایان و خصوصاً قربانیان به ویروس کرونا در ایران را

غیرشفاف دانست و گفت اعداد اعلام شده با رقم هایی که در سطح کلان گزارش می شود به هیچ عنوان همخوانی ندارند. (یورونیوز. ۲۰۲۰/۰۴/۱۴)

تناقض های در موضوع کرونا؛ امار کشته شدگان

احمد امیرآبادی فراهانی نماینده قم روز دوشنبه ۵ اسفند علاوه بر اعلام فوت پنجاه نفر در قم، افشا کرد که سه هفته است کرونا به قم آمده و این موضوع دیر اعلام شده و زمان فوت برخی افراد مشکوک به کرونا ۲۴ بهمن بوده است. او همچنین خواستار قرنطینه شدن شهر قم شد و گفت: روزانه ۱۰ نفر در قم از بین می روند. امیرآبادی همچنین گفت از ۵۰ نفری که در قم فوت کرده اند، ۳۲ نفر در محل قرنطینه جان باختند و جواب آزمایش دو نفر از کودکان هم در این شهر مثبت بوده است. ساعتی پس از انتشار گفته های نماینده قم در مجلس، دو مقام دولتی، آمار دیگری درباره مبتلایان به ویروس کرونا ارائه کردند. ایرج حریرچی معاون وزیر بهداشت، شمار جان باختگان بر اثر کرونا را ۱۲ نفر و تعداد مبتلایان به این ویروس در ایران را ۵۹ الی ۶۱ نفر اعلام کرد. حریرچی همچنین گفت: حتی اگر آمار فوت شدگان، نصف رقم اعلامی امیرآبادی فراهانی هم باشد، استعفا خواهد داد. اخبار شیوع ویروس کرونا در ایران و بحران پاسخگویی، شفافیت و همچنین بی اعتمادی به مسئولان، زیان های دیگری را هم متوجه کشور کرده است. از جمله بحران کمبود امکانات پیش گیری، قرنطینه و درمان مانند ماسک و کمبود دستگاه های شناسایی موارد مشکوک، صدور ویروس به خارج توسط مسافران ایرانی، بسته شدن مرزهای کشورهای همسایه به روی ایرانیان و تعطیلی مراکز اقتصادی و آموزشی کشور. چرا مسئولان امر تا این اندازه از شفافیت می ترسند و با وجودی که می دانند بالاخره حقیقت مشخص می شود. به نظر می رسد بحران عدم پاسخگویی و عدم شفافیت در موضوع ویروس کرونا، حکایت از یک اپیدمی دارد و روز به روز، شکاف اعتماد عمومی را بیشتر می کند. (دیدارنیوز. ۱۳۹۸/۱۲/۵)

یکی از مسائلی که این روزها ذهن خیلی ها را درگیر خود کرده، عدم تطابق آمارهای رسمی از کرونا با مشاهدات غیررسمی و نیمه رسمی از مناطق گوناگون کشور است.

فرماندار کاشان آماری را می‌گوید که با آمار رسمی تفاوت بسیار زیادی دارد. مشاهدات مردم در گیلان بسیار متفاوت از آمار رسمی است. واقعیت چیست؟ آیا مسوولان واقعیت را نمی‌گویند؟... اگر نهاد یا فردی سه عنصر را در اطلاع‌رسانی رعایت نکند، باز هم به دروغ‌گویی متهم می‌شود: دروغ نگوید، همه حقیقت را بگوید، جز حقیقت نگوید. اگر آمار رسمی مربوط به کرونا دروغ نباشد، قطعاً دو مورد دیگر در این آمار رعایت نشده است. چرا؟ آمار رسمی چیست؟ کسانی که تست کرونا می‌دهند و تست آنان مثبت می‌شود، جزو آمار رسمی مبتلایان به کرونا محسوب می‌شوند. آنان یا درمان شده و مرخص می‌شوند یا فوت می‌کنند یا کماکان در حال درمان و گذراندن دوران درمان و نقاهت هستند. احتمالاً تعداد کرونایی‌های کشور چندین برابر این رقم است. وزارت بهداشت به شدت می‌ترسد که آمار مرگ و میر غیر ثبت رسمی بیمار را اضافه کند، درست هم هست ولی از سوی دیگر نمی‌تواند مخرج کسر که مبتلایان به بیماری هستند را تخمینی اعلام کند. به علاوه می‌ترسد بگوید که کیت‌های تشخیص به اندازه کافی در دسترس ندارد. در نتیجه سکوت می‌کند و به انتشار آمار رسمی قناعت می‌کند؛ آماری که خودشان هم می‌دانند با واقعیت تطبیق ندارد. اینجاست که نظام اطلاع‌رسانی هم چوب را می‌خورد و هم پیاز را. به نظرم بهتر است که یک کارشناس مسلط بر امور پزشکی و آماری از طرف ستاد ناتوان مبارزه با کرونا دل را به دریا بزند و همه واقعیت‌ها را به روشنی بیان کند. این طوری حداقل بخشی از ابهامات برطرف می‌شود. در حالی که با سیاست کنونی جز ابهام و شایعه هیچ چیز دیگری اثبات نمی‌شود. می‌توان دو نوع آمار رسمی و تخمینی داد.» (عبدی. اعتماد. ۱۳۹۸/۱۲/۲۱)

بی‌اعتمادی عمومی در شرایط عادی

بحران اعتماد عمودی

در ایران با بحران اعتماد عمودی مواجه هستیم، به این معنا که اعتماد میان مردم به مسوولان از یک سو و مسوولان به مردم از سوی دیگر از بین رفته است. مردم بر این باورند که مسوولان

حقایق را بازگو نمی کنند، در نتیجه بازار شایعات هرروز داغتر می شود.» این مدرس دانشگاه با اشاره به اینکه عده ای از بی اعتمادی موجود نهایت بهره را برده و شایعه سازی می کنند بیان کرد: «هر میزان هم تأکید کنیم که برخی اخبار شایعات بی اساس هستند تنها نتیجه ای که می گیریم تشدید و افزایش میزان شایعات است.» تا نباشد چیزی کی؛ مردم همواره بر اساس ضرب المثل معروف تا نباشد چیزی کی مردم نگویند چیزها شایعات را باور می کنند. البته اکنون دولت در حال شفاف سازی است. آمار واقعی منتشر می کند اما به دلیل آمارهای دروغینی که در شبکه های اجتماعی وجود دارد مردم باور نمی کنند.» در رابطه با شیوع کرونا نیز مدت ها شیوع این ویروس در ایران از سوی دولت تکذیب شد. وزیر بهداشت همواره شیوع این ویروس را تکذیب می کرد در صورتی که بعدها خبرهایی منتشر شد مبنی بر اینکه دوهفته پیش از اعلام ابتلای ایرانی ها به این ویروس چند نفر در قم به دلیل ابتلا به کرونا در گذشته بودند و دولت نیز از این موضوع خبر داشت.» (قرایی. سایت فراز)

واقعیت این است که ملت ایران، ملت شرایط بحران است؛ یعنی، وقتی شرایط غیر عادی می شود مردم به گذشته خود و به همبستگی و وفاق اجتماعی شان برمی گردند. اما پرسش اصلی اینجا است که چرا در شرایط عادی این سطح از همبستگی وجود ندارد. این امر به علت برخوردی است که ساختار حاکمیت با مردم دارد. اگر مجموعه حاکمیت با مردم شفاف و صادق باشد و زمینه و بستر لازم را برای مشارکت مردم فراهم کند، آن چه در شرایط غیر عادی رخ می دهد در شرایط عادی هم شاهدش خواهیم بود. این امر دقیقاً بر عکس آن اتفاقی است که در جوامع غربی رخ می دهد. آنان مردم روزهای بحران نیستند و در دوران بحران، گرگ یکدیگر می شوند. این در حالی است که متأسفانه ما در شرایط عادی، تا حدودی آسیب رسان به یکدیگر هستیم. چرایی این امر را به فرهنگ مردم مرتبط نمی دانم و غالباً به نوع مواجهه ساختار حاکمیت با مردم مرتبط می دانم که بعضاً فراموش می کنند که باید خدمتگزار مردم باشند.» (افروغ. ایسنا. ۱۳۹۹/۱/۲۰)

لزوم شفاف سازی از ابتدای شیوع

دلیل انتشار شایعات در واقع عدم شفاف سازی و پنهان کاری بود که در ابتدای شیوع ویروس کرونا از سوی دولت رخ داد. آمار مبتلا شدگان به این ویروس و میزان شیوع آن به درستی بیان نشد. از سویی دیگر جامعه نیز نسبت به دولت و حاکمیت بی اعتماد است. «افزود: در واقع سرچشمه تمامی این شایعات بی اعتمادی عمودی مردم نسبت به حاکمیت و مسئولان است. به همین دلیل مردم تصور می کنند دولت از آنها حقایق را پنهان می کند.» قرایی مقدم با اشاره به اینکه در علم جامعه شناسی دو نوع بی اعتمادی وجود دارد بیان کرد: «بی اعتمادی عمودی و بی اعتمادی افقی از انواع بی اعتمادی هستند که در جامعه شناسی از سوی کلمن و فوکو طی سال های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ مطرح شده اند.» (قرایی. سایت فراز)

عدم شفاف سازی وزارت بهداشت

اقلیما گفت: «وزیر بهداشت گفته است که پیک شیوع کرونا این هفته است و این به معنای آن است که از ۱۵ روز قبل ویروس کرونا در ایران شایع شده و مردم به آن مبتلا شده بودند اما از آنها پنهان کردند. دولت می دانست و به مردم نگفت، باع شد مردم دچار سردرگمی شوند.» «مردم نیز اکنون خبرها را از شبکه های اجتماعی پیگیری می کنند و نه رسانه های رسمی. در شبکه های اجتماعی هم خبرهای کذب و دروغ فراوان است. افراد منفعت طلب و سودجو در حال سواستفاده از مردم هستند. آنها نمی دانند کدام خبر درست است و کدام شایعه است. به همین دلیل آسیب می بینند.» شایعه به دلیل اهمیت موضوع و ابهام های موجود در خبرهای مراجع رسمی دولتی ایجاد می شود اما به همین راحتی از بین نمی روند. بلکه با جلب اعتماد مردم می توان با شایعات مقابله کرد که این کار سالیان طولانی زمان می برد. در این میان از پنهان کاری و عدم شفافیت دولت، رسانه ها به شدت ردند. (قرایی. سایت فراز)

در روزهای گذشته بسیج خوبی مشکل از کارشناسان و برخی سازمانهای مردم نهاد به راه افتاد و در آن آحاد ملت خواسته شد که در تهیه اقلام بهداشتی در حد توان خود کمک

کنند. ضمن تقدیر از همه ی کسانی که در این شرایط حساس به فکر سلامت عمومی جامعه هستند اما باید از برخی سازمانها خواست که با توجه به ردیف بودجه ی قابل تأملی که هر ساله برایشان تعریف می شود و در مورد برخی هنوز مشخص نیست که خروجی برنامه هایشان چیست مقداری از این بودجه را که گاهاً غیرمنطقی به نظر می رسد در اختیار نهادهایی قرار دهند که در خط مقدم مبارزه با اپیدمی کرونا هستند و بعد میزان کمکشان به صورت شفاف بیان شود تا مشخص گردد که ظرفیت چنین سازمانها در چنین مواقع حساسی دقیقاً چقدر است و چطور می توان روی کمک و یاری آنها حساب کرد؟ انجام این موضوع همچنین به افراد جامعه در برآورد میزان مردمی بودن چنین سازمانها و مدیرانی نیز کمک خواهد کرد و این شائبه که برخی از سازمانها تنها با لابی و فشاری که در بخشهای بالایی دارند برای خود دکان بازار راه انداخته اند از بین خواهد رفت. ضمن اینکه باید به این موضوع توجه کرد که امیدواریم با توجه به لایحه ی فعلی بودجه برخی سازمانها در راستای شفافیت عملکرد سالهای گذشته ی خود را اعلام کنند تا میزان اثرپذیری مردم از آنها و تأثیرگذاری سیاستها و اهدافشان روشن شود. هر ساله شاهد هستیم که برخی از نهادها بدون اینکه گزارش کار شفاف و روشنی داشته باشند قسمتی از بودجه را در اختیار می گیرند و انگار قرار نیست که به کسی در این مورد پاسخ دهند. انجام این مسئله اولاً می تواند شائبه ی مصرف کننده بودن چنین سازمانهایی را از بین ببرد و دوماً آنها را در گفتگوی بدون تعارف با مردم قرار می دهد. باید دید که آیا این سازمانها قائل به انجام چنین شفافیتی هستند و یا باید شائبه ها و گمانه زنی ها را در مورد آنها ادامه دار ببینیم. (سایت نبض بازار. ۱۳۹۸/۱۲/۱۳)

مصادیقی از شفافیت و واکنش به انتقادات از عدم شفافیت دولت

محمود واعظی، رئیس دفتر رئیس جمهور، و در پاسخ به این پرسش که برخی سیاسیون انتقاد کرده اند چرا دولت از ابتدا، سیاست محدودسازی را اجرا نکرده است، گفت: در این موضوع، دو سه نکته باید لحاظ گردد. وی اظهار کرد: نکته اول این است که در مهار

ویروس کرونا، الگوهای محدودسازی، چندین نوع بوده که قرنطینه یکی از آنهاست و هنوز هم هیچ کس به طور قطعی نمی تواند تایید کند که قرنطینه سنتی، راه حل قطعی و دقیق این ماجراست. اجرای سیاست قرنطینه و بهره گیری از قوه قهریه، دستکم در این سه کشور اروپایی، موفق نبوده و به جای استفاده از قوه قهریه، بحث فاصله گذاری اجتماعی مبتنی بر رفتار مدنی راه مطمئن تری از قرنطینه و استفاده از قوه قهریه است. دولت برای جلوگیری از شیوع ویروس کرونا، بسیار سریعتر و گسترده تر از کشورهای دیگر، مدارس، دانشگاهها، اجتماعات مختلف و مراکز عمومی غیرضروری را تعطیل کرد و کارکنان حاضر در ادارات را به یک سوم تقلیل داد و سیاست حضور گردشی کارمندان در ادارات را اجرا کرد. (واعظی، ایرنا. ۱۳۹۹/۱/۸)

حجت الاسلام حسن روحانی، رئیس جمهور در نامه خطاب به سران کشورها؛ مقابله با این ویروس مستلزم اقدامات هماهنگ و مشترک منطقه‌ای و بین‌المللی از یک سو و اتخاذ تدابیر سخت، تأمین نیازمندی‌های اساسی مردم، و... از سوی دیگر است. در این شرایط، ایران - به‌خلاف سایر کشورهای درگیر - با موانع و محدودیت‌های جدی مواجه است که ناشی از تحمل دو سال تحریم‌های گسترده غیرقانونی، سیاست فشار حداکثری و کارشکنی‌های سیستماتیک دولت آمریکا می‌باشد. رژیم ایالات متحده طی سال‌های اخیر، بیش از ۱۰۰ اقدام تحریمی علیه ملت و دولت ایران اعمال کرده و در حدود ۱۲۰۰ شخص و موجودیت ایرانی را به فهرست‌های تحریمی خود افزوده است. رئیس جمهور کشورمان با اشاره به اینکه این تحریم‌ها ظرف کمتر از دو سال گذشته در حدود ۲۰۰ میلیارد دلار به اقتصاد ایران خسارت مستقیم وارد آورده است. رئیس جمهور با ابراز اینکه جمهوری اسلامی ایران با کمال شفافیت پس از شناسایی اولین فرد مبتلا به ویروس آن را اعلام و مواجهه با آن را آغاز نمود و به‌اذعان نماینده سازمان بهداشت جهانی پیشرفت فوق‌العاده‌ای در مبارزه و مهار بیماری کرونا از سوی دولت ایران صورت گرفته است، تأکید کرده است مدیریت این بحران عظیم و خطرناک توسط هیچ کشوری به‌تنهایی میسر نیست چه رسد به

اینکه آن کشور در دسترسی به بازارهای مالی بین‌المللی و تأمین کالاهای مورد نیاز خود با مشکلات فراوان مواجه باشد و.....(تسنیم. ۱۳۹۸/۱۲/۲۴)

ربیعی؛ کرونا در داخل کشور هم یک مسئله بهداشتی و درمانی است هم مسئله اجتماعی است. ویروس کرونا مرزهای طبیعی و اجتماعی را به رسمیت نمی‌شناسد بین زن و مرد بالاشهری پایین‌شهری این قوم و آن قوم تمایز قائل نمی‌شود، با زندگی روزمره مردم نیز مرتبط است در شرایطی هستیم که همه باید در کنار یکدیگر به مبارزه برخیزیم همه در کنار وزارت بهداشت که در خط اول مقابله است قرار بگیریم و بایستیم و به پزشکان اعتماد کنیم. از همه جناح‌ها می‌خواهم که از سیاسی کردن این موضوع اجتناب کنند در خصوص رسانه‌ها درخواست من دو جهت ویژه دارد؛ امروز خبری را می‌دیدم که اعلام کرده بود تمامی فروشگاه‌ها به حالت تعلیق درخواهند آمد لذا کسانی که خریدهای مهمی دارند این چند روز انجام دهند؛ این خبر غیر مسئولانه‌ای است که نه نیت خیرخواهانه دارد و تنها نیتشان به هم زدن آرامش است. من از همه رسانه‌ها می‌خواهم به عنوان میانجی‌های جامعه می‌خواهم هم اطلاع‌رسانی صورت بگیرد و حتی زیادی اطلاع‌رسانی را منفی نمی‌دانیم اما اطلاع‌رسانی باید به دولت کمک کرده و به جامعه آرامش بدهد. باید اطلاع‌رسانی صورت گیرد و اطلاع‌رسانی زیاد را منفی نمی‌دانیم، منتهی اطلاع‌رسانی که به دولت را کمک کرده و کاستی‌ها به دولت منتقل شود. مردم بدانند دولت، رئیس‌جمهور و همه افراد مسئول این تعهد، وظیفه قانونی و تعهد اخلاقی دارند که هیچ چشم‌پوشی از اتفاقات صورت نگیرد. مطمئن باشید هر تعداد افرادی که به رحمت خدا می‌روند بیان می‌شود. کرونا یک بیماری جهانی است و ظرفیت بهداشتی ما می‌تواند این بیماری را شکست دهد. هراس بیش از حد، آسیب‌پذیری مقابل کرونا را افزایش می‌دهد. از روزی که ما پروازها به چین را متوقف کردیم یک بازرگان به صورت غیرمستقیم دو بار به این کشور سفر کرده و امروز یکی از دلایل شیوع این بیماری همین فرد است. ما در زمینه ویروس کرونا بیشتر از بسیاری از کشورها شفافیت به خرج داده‌ایم و بسیاری از کشورها

علیرغم وجود بیمار آن را به مردم خود اعلام نکرده‌اند که بعد قطعا در اخبار اعلام می‌شود. (ربیعی. مدارا. ۱۳۹۸/۱۲/۵)

باز تولید اعتماد عمومی

ایرانیان مثل دفاع مقدس، سیل و بحران‌های دیگر، بحران کرونا را هم مدیریت می‌کنند و هرچه جلوتر می‌رویم فضای اعتماد به دولت بهتر می‌شود. شروع کرونا در ایران، شاید با بی اعتمادی مردم نسبت به مسئولان ذیربط همراه بود اما مانند هر اتفاق غیرعادی تاریخی به تدریج که به سمت جلو حرکت کردیم و حوادثی را پشت سر گذاشتیم، اعتماد مردم به دولت و حاکمیت بیشتر می‌شود زیرا ایرانیان چه در موضع حکمران و چه در موضع مردم، کلا قوم شرایط غیرعادی و بحرانی هستند. : شاید اوایل آمدن کرونا با یک بی‌اعتمادی همراه بود. به نظر می‌رسد هرچه که جلوتر آمدیم این بی‌اعتمادی ترمیم شد و به اعتماد تبدیل شد یعنی مشاهده می‌کنیم که آمارهایی که مسئولان ذیربط می‌دهند نزدیک به همان آمارهایی است که سازمان بهداشت جهانی می‌دهد و وزارت بهداشت ما مورد تقدیر سازمان بهداشت جهانی هم قرار می‌گیرد. (افروغ. ایرنا. ۱۳۹۸/۱۲/۱۲)

نتیجه‌گیری

حکمرانی خوب مستلزم این است که تمام وظایف حکمرانی، نقش‌ها و مسئولیت‌های وابسته به آن روشن و واضح بوده و افراد طوری رفتار کنند که مطابق با نقش آنها باشد. با این توضیح که به لحاظ ساختاری جامعه ایران با چالش بی‌اعتمادی و عدم شفافیت بعنوان یکی از مهمترین مولفه‌های حکمرانی مطلوب نسبت به حکومت برخوردار بوده است، به همین دلیل در بحران‌ها این موضوع اهمیت بیشتری می‌یابد. فقدان شفافیت در ایران در موضوع کرونا و به علت فقدان مطبوعات آزاد در کشور و ظرفیت شایعه‌سازی در ایران فقدان سواد رسانه‌ای در جامعه ایران فزاینده‌تر شده است. چالش‌ها و عدم اعتماد به موقع ورود ویروس کرونا به ایران و عدم اعلام قرنطینه‌ها بعنوان مرکز شیوع کرونا در ایران و تداوم پروازهای ماهان به ووهان چین و اعلام دقیق

کشته‌ها در اثر ویروس کرونا باعث بی‌اعتمادی بین دولت و مردم شده بود که در نتیجه با گذشت زمان و گسترش کرونا در سطح جهانی و پی بردن فقدان شفافیت در سطح جهانی درباره ویروس کرونا آمار بالای کشته‌ها در کشورهای پیشرفته همچون آمریکا، ایتالیا و انگلستان تحلیل‌های علمی در سطح جهانی از کرونا؛ به طور مثال ناشناخته بودن ویروس کرونا، اطلاعات ناقص چین و... فرهنگ عمومی حاکم بر ایرانیان؛ اعتماد و همبستگی در مواقع بحرانی بوجود آورد. با پذیرش مسئولیت از سوی دولت و مدیران کشور و ارایه تدریجی اطلاعات و تحلیل‌های واقع‌بینانه از وضعیت ویروس کرونا در کشور؛ به طور تفاوت بین تشخیص تست بالینی و غیر بالینی و یا منفی کاذب و ارایه تدریجی اطلاعات دقیق از وضعیت کشور همانند کمبود امکانات، و حضور مسئولین در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در جهت توضیح و پاسخگویی به سوالات و ابهامات کاهش و روند نزولی کرونا در ایران و کاهش مرگ و میر در اثر کرونا در ایران ارایه اطلاعات و امار روزانه از ویروس کرونا و حمایت رهبری از عملکرد نهادها و حتی تایید کشته‌شدگان مدافعان سلامت بعنوان شهید و تایید سازمان بهداشت جهانی از عملکرد ایران در تقابل با کرونا حمایت‌های مالی از برخی گروه‌ها و مشاغل هماهنگی بیشتر بین نهادها در مبارزه با کرونا نتیجتاً باعث شفاف‌سازی و برگشت دوباره اعتماد عمومی در بین مردم ایران شد.

- (۱) ابراهیم پور جیب و فهیمه الیکی (۱۳۹۵). «بررسی نقش حکمرانی خوب در کارآمدی دولتها»، کنفرانس بین المللی نخبگان مدیریت.
- (۲) افروغ عماد. ایرنا. ۱۳۹۸/۱۲/۱۲
- (۳) افروغ عماد. ایسنا. ۱۳۹۹/۱/۲۰
- (۴) اعلائی اردکانی، مصطفی و مقیمی، سید محمد (۱۳۹۰). «سنجش شاخصهای حکمرانی خوب و نقش دولت الکترونیک در ارتقای آن»، مدیریت فناوری اطلاعات. شماره هشتم، پاییز.
- (۵) بیانی، فرهاد (۱۳۹۹). نگاهی به مسولیت های حاکمیت در شرایط کنونی مواجهه با ویروس کووید ۱۹ (کرونا).
- (۶) برادران شرکاء، حمیدرضا و ملک الساداتی، سعید (۱۳۸۶). «حکمرانی خوب؛ کلید توسعه آسیای جنوب غربی»، نشریه راهبرد، شماره ۴۶، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- (۷) تسنیم. ۱۳۹۸/۱۲/۲۴.
- (۸) جستارهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران (۱۳۹۹). تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- (۹) حسنی فر، عبدالرحمان (۱۳۹۹). مسئله حکمرانی، جهانی شدن و سلاح بیولوژیک در فضای کرونای مجموعه علوم انسانی و کرونا (۱) رنج جدید، گنج امید، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- (۱۰) دانایی فرد، حسن و الوانی، مهدی (۱۳۸۸). مقدمه ای بر فلسفه نظریه های مدیریت دولتی، تهران: صفار-اشراقی.
- (۱۱) دیدار نیوز. ۱۳۹۸/۱۲/۵
- (۱۲) ربیعی علی. مدارا. ۱۳۹۸/۱۲/۵
- (۱۳) ربیعی قهساره، ابوذر (۱۳۹۷). «الگوها و شاخص های سنجش و ارزیابی کارایی قدرت نرم کشورها»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، دوره ۸، شماره ۲، پاییز و زمستان.
- (۱۴) سعیدی، محمدرضا (۱۳۹۱). در آمدی بر مشارکت مردمی و سازمانهای غیردولتی، تهران: نشر سمت.
- (۱۵) شریف زاده، فتاح و قلی پور، رحمت اله (۱۳۸۳). «حکمرانی خوب و نقش دولت»، فرهنگ مدیریت، سال اول.
- (۱۶) قرایی امان اله. بی تا. سایت فراز
- (۱۷) قلی پور، رحمت اله (۱۳۸۳). «تحلیل وامکان سنجی الگوی حکمرانی خوب در ایران با تاکید بر نقش دولت»، دانش مدیریت، شماره ۶۷.

- ۱۸) صانعی، مهدی (۱۳۸۵). «حکمرانی خوب؛ مفهومی نو در مدیریت دولتی»، تدبیر، شماره ۱۷۸.
- ۱۹) عبدی عباس. اعتماد. ۱۳۹۸/۱۲/۲۱
- ۲۰) کاظمیان، غلامرضا (۱۳۸۶). «درآمدی بر الگوی حکمروایی شهری»، جستارهای شهرسازی، شماره ۱۹ و ۲۰.
- ۲۱) موسوی، سید رضا (۱۳۹۷). نظام پاسخگویی در مدیریت دولتی. سایت مدیریت دولتی نوین
- ۲۲) میدری، احمد و خیرخواهان، جعفر (۱۳۹۵). حکمرانی خوب بنیان توسعه، مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش ها.
- ۲۳) نای جوزف. ۱۳۹۹/۹/۱۹. فرارو
- ۲۴) نای جوزف.. ۱۳۸۵/۸/۷. همشهری آنلاین.
- ۲۵) نبض بازار. ۱۳۹۸/۱۲/۱۳
- ۲۶) نوبری، نازک (۱۳۸۹). حکمرانی خوب شهری: یک ضرورت تردیدناپذیر، ترجمه رحیمی محمد، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، شماره ۱۱.
- ۲۷) واعظی محمود، ایرنا. ۱۳۹۹/۱/۸
- ۲۸) یورونیوز. ۲۰۲۰/۰۴/۱۴
- ۲۹) مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) تحت عنوان «دیدگاه مردم ایران در خصوص شیوع ویروس کرونا و ابعاد مختلف آن» ۲۴ تا ۲۷ فروردین ۹۹ تهران.
- 30) Kaufmann, Daniel, Kraay, Aart & Lob, Pablo. (2002). Governance Matters II: Updated
- 31) Indicators for 2000-01. World Bank Policy Research Working Paper, 27-72.
- 32) Knack, Stephan and Philip Keefers why don't poor countries catch up? A cross-national test of on institutional explanation, Economic. Inquiry, 1997, volume 35.
- 33) Rudra P. Pradhan and Sanyal G.S. (2011), Good Governance and Human Development: Evidence from Indian States, Journal of Social. and Development Sciences, 1(1).
- 34) Soft Power. (2004). The Means to Success in World Politics. PublicAffairs, 2004.